

Dopen in het Nieuwe Testament: een kwestie van geloven

1. Inleiding

In de vrije evangelische gemeenten in Nederland leven veel vragen over de doop. Bij al die vragen zoeken we naar antwoorden uit de Bijbel, een handreiking om met onze vragen van vandaag om te gaan. Nu kan ik echter nergens in de Bijbel een brief of een hoofdstuk vinden waarin precies staat vermeld hoe je moet dopen, wie en wanneer. Want zo werkt dat niet in de Bijbel en zo werkt dat niet met onze Bijbelomgang. De Bijbel bestaat niet uit traktaten die een onderwerp behandelen. En de Bijbel dicteert niet, maar de Bijbel vertelt, zingt, dicht of is stil. Dat is geen gebrek, maar dat is een rijkdom, waardoor we in ons hele doen en laten worden gevormd, gericht op God en op elkaar. Zo geldt dat ook als we bezig gaan met vraag naar Bijbel en doop. Natuurlijk zijn er allerlei teksten en gedeelten waarin de Bijbel spreekt over doop en dopen. Maar we komen bedrogen uit als we al die stukjes bij elkaar zouden leggen en daar een doopleer aan zouden willen ontlenuen. Als dat de bedoeling was geweest, dan zouden de Bijbelschrijvers dat zelf wel hebben gedaan. Maar dat hebben ze niet, en dat leert ons om ontvankelijk te worden voor het geheel van verhalen, vermaningen en wijze woorden, die meekomen in al die Bijbelse teksten over de doop.

En dan heeft de Bijbel heel wat te bieden. Mij komt voor ogen het zedingsbevel aan het slot van het evangelie van Matteüs: 'Ga dus op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen, door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest, en hun te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat ik jullie opgedragen heb' (Matteüs 28,19). Of ik denk aan Petrus, die aan het slot van zijn pinksterpreek zijn hoorders oproept: 'Keer u af van uw huidige leven en laat u dopen onder aanroeping van Jezus Christus om vergeving te krijgen voor uw zonden. Dan zal de heilige Geest u geschonken worden, want voor u geldt deze belofte, evenals voor uw kinderen en voor allen die ver weg zijn en die de Heer, onze God tot zich zal roepen' (Handelingen 2,38-39). Ik denk aan Marcus, die zijn evangelie ermee begint dat Jezus zelf zich laat dopen door Johannes de Doper (Marcus 1,9-11). En dan heb ik het nog niet gehad over alle doopgetuigenissen uit Handelingen, of over Paulus, die voor zich ziet hoe pas gedoopte christenen uit het water oprijzen en witte kleren aangetrokken krijgen, waarin hij een beeld ziet voor de eenheid binnen de gemeenten, die hij zo vurig verlangt en zoekt in zijn theologie: 'U allen die door de doop één met Christus bent geworden, hebt u met Christus omkleed. Er zijn geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus' (Galaten 3,27). De doop is voor het Nieuwe Testament een diepgaande ervaring met Jezus. Het is een handeling die gevierd wordt en waarover de naam van God in al zijn volheid – Vader, Zoon en heilige Geest – wordt uitgesproken. Dat maakt de doop voor het Nieuwe Testament tot een essentieel thema, ook al is er geen eigenlijke doopleer in de Bijbel te vinden.¹

2. Filippus en de kamerling

Van al die teksten neem ik er één verhaal uit, en dat is het verhaal van Filippus en de kamerling uit Ethiopië (Hand. 8, 26-40). Dat verhaal kies ik, omdat het gaat om iemand die gedoopt wil worden en tegelijkertijd een mens die niet precies weet hoe hij de Bijbel moet lezen. Zo komen twee vragen samen waar ik mee bezig wil zijn: hoe moeten we de doop verstaan, en: hoe moeten we de Bijbel lezen? We moeten nadrukkelijk beseffen dat dit onze vragen zijn, waarmee we de Bijbel benaderen. Maar dat kunnen we dan ook in alle vrijheid en vertrouwen doen en het geeft ons ook de vrijheid om ons te concentreren op één Bijbelverhaal en van daaruit lijnen door het hele Nieuwe Testament uit te zetten.²

¹ Literatuur over de doop in het Nieuwe Testament is onder andere te vinden bij Albrecht Oepke, 'Bapto, baptizo, baptismos, baptisma, baptistes', in: G. Kittel (ed.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. I (Stuttgart: Kohlhammer, 1933, 1966²) 527-544; G.R. Beasley-Murray, *Baptism in the New Testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1963, 1981); J.P. Versteeg, 'De doop volgens het Nieuwe Testament', in: W. van 't Spijker e.a. (red.), *Rondom de doopvont. Leer en gebruik van de heilige doop in het Nieuwe Testament en in de geschiedenis van de westerse kerk* (Goudriaan: Uitg. de Groot, 1983) 9-133.

² Ik beperk me tot het Nieuwe Testament. In het Oude Testament komt de doop als ritueel niet voor, en alleen in indirecte zin, via de rite van de besnijdenis van pasgeboren jongens, komt het thema ter sprake.

Over de doop en het lezen van de Bijbel heeft Lucas met zijn verhaal over de kamerling uit Ethiopië wel wat te vertellen. Ik gebruikte de term ‘kamerling’, zoals de oude NBG-vertaling uit 1951 dat ook doet, maar de nieuwe NBV-vertaling heeft helemaal gelijk door deze man weer te geven als ‘eunuch’.³ Aan het hof van de koningin van Ethiopië moet men blijkbaar gecastreerd zijn om een functie te kunnen bekleden. Maar daarmee wordt deze hoveling wel een buitenbeentje. Dat is hij toch al, want hij is een sympathisant van het joodse geloof. Zo gebeurde dat wel meer bij niet-joden, die het joodse geloof wilden aanhangen. Voor de Ethiopische religie zal hij een buitenstaander zijn geweest, maar voor de joden is hij dat ook, want hij is een eunuch en daarmee is hij voor de joden onrein. Hij mag niet meedoen aan de eredienst in de tempel, daar is de tora heel duidelijk over (Dtn. 23,2).⁴ Maar dan is er ook het profetenboek Jesaja, met een heel andere boodschap: ‘Want dit zegt de HEER: De eunuch die mijn sabbat in acht neemt, die keuzes maakt naar mijn wil, die vasthoudt aan mijn verbond, hem geef

ik iets beters dan zonen en dochters: een gedenkteken en een naam in mijn tempel...’ (Jes. 56,4-5).

Wat moet dat verwarrend geweest zijn om te lezen. Hoe moet je dat met elkaar rijmen? Om eerlijk te zijn weten we niet eens of de eunuch dit gedeelte al gelezen had. Misschien was hij al veel eerder blijven steken. Lucas vertelt in ieder geval dat hij al een paar hoofdstukken eerder stukt (Jes. 53, 7-11), waar wordt gesproken over de lijdende knecht des Heren, die als een lam dat geslacht wordt.

De heilige Geest brengt de apostel Filippus bij hem, en die kan deze tekst aan hem uitleggen. Dat is het mooie van de Bijbeluitleg: de tekst die een probleem voor hem was, wordt juist cruciaal in de oplossing, in het begrijpen. De lijdende knecht krijgt nu voor hem invulling door Jezus Christus, die gestorven is aan het kruis, maar ook uit herrezen is, als eersteling uit de doden. Jezus maakt de profetie van het lam waar. Zijn lijden, sterven en opstanding geven contouren aan de profetie die eeuwen gelden gegeven is. Jezus heeft zich overgegeven en is toch overwinnaar geworden. Hij is geknecht en is de slavendood gestorven, zoals de dood aan het kruis was, en toch is hij de Heer. Als zoiets mogelijk is, dan is het ook mogelijk dat een ontmande, die de dienst in de tempel wordt geweigerd, toch mee mag doen, door de kracht van hem die het lijden gedragen heeft tot in de dood.

Wat komt er, als je dit zo leest, veel moois en kernachtigs naar voren in dit gedeelte. Ik beschouw dit verhaal als een leidraad voor het Bijbel lezen. Door Christus te herkennen in de Bijbel – door de Bijbel niet als een boek vol leerstukken of afgepaste waarheden te lezen, maar als een bron van ontmoeting en vernieuwing – krijgt geloofsbeteken wat anders een tegenstelling zou zijn. De eunuch doet nu opeens mee en staat er niet meer buiten. Zo worden tegenstellingen tussen mensen en groepen ‘opgeheven’, er ontstaan nieuwe kansen, waardoor mensen zich kunnen verenigen en er gebeurt echt iets. Maar dat heb je niet zomaar paraat. Dat moeten andere mensen je aanreiken; dat moet de heilige Geest je aanreiken. Daarom hebben we elkaar ook nodig als gemeente en als gemeenten: om een levende mogelijkheid te worden van het bijeenbrengende werk van de Geest.

De eunuch wil worden als Jezus, gelijkvormig aan die Heer die zich als een lam liet slachten.⁵ Daarom laat hij zich dopen. In dat dopen zit hetzelfde ontvankelijke als in het lam. Als gedoopte ondergaat hij iets door onder te gaan in het water. En wanneer hij dan is gedoopt, kan hij ervaren hoe het is om opgenomen te zijn in een geheel, om niet meer ergens buiten te staan, maar deel uit te maken.

³ In het Grieks *eunouchos* (Hand. 8,27).

⁴ Vgl. ook Lev. 21,20.

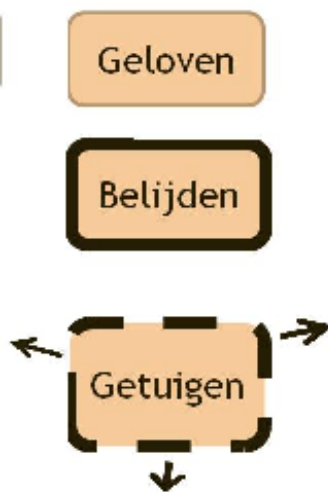
⁵ Het gelijkvormig zijn aan Christus is vooral een thema geworden bij Paulus. Vgl. Filippenzen 3, 10 en 21.

3. Essentiële thema's

Ik heb in een eerder artikel in *Ons Orgaan* geschreven dat ik twee grote thema's zie in de doop van het Nieuwe Testament.⁶ Ten eerste is er het thema van het ontvankelijke, het ondergaan, en ten tweede gaat het om het deel krijgen, het participeren in Christus en opgenomen worden in een groter verband. Dopen is iets inclusiefs, insluitends, niet iets uitsluitends. Hoe we ook de doop zullen vormgeven in onze gemeenten, die twee elementen zullen er altijd in uitgedrukt moeten worden, om de kern van het dopen uit te drukken.

Het mooie is, dat ons verhaal uit Handelingen daarin niet alleen staat. Ook bij Paulus zie je die twee thema's terugkomen.⁷ Ik denk dan vooral aan Romeinen 6, waar gesproken wordt over het mee sterven en opstaan met Christus in de doop. Dat is van een teerheid om stil van te worden. Zo'n visie op de doop vanuit Christus lijkt me de enige manier om in onze doopbeleving en doopleer te ontkomen aan de valkuil van het magische, het vastklampen aan de letterlijkheid van het indompelen. Het is niet de ervaring van het kopje ondergaan in water die het heil belichaamt, maar de eenwording met Christus. Een doop zonder water is geen doop, maar uiteindelijk gaat het niet om dat water maar om Christus.

Er is nog iets wat me opvalt. Dit verhaal uit Handelingen is duidelijk een verhaal over tot geloof komen en vanuit dat geloof gedoopt worden. Nu ja: is dat zo duidelijk? Soms hebben we heel duidelijke ideeën over hoe iemand tot geloof moet komen. We stellen ons voor dat iemand tot besef komt van zijn zonde, van een leven uit gemis met God, de kracht van het geloof leert kennen, zijn of haar geloof belijdt en vervolgens wordt gedoopt. In dit verhaal van Handelingen zit niet zo'n mooie structuur of volgorde. Het is vooral opvallend dat we van de eunuch geen geloofsbelijdenis vernemen. Het enige waar zijn geloof uit blijkt is een open vraag: Kijk, water! Waarom zou ik niet gedoopt kunnen worden? (Ha. 8,36). Dat hebben sommige handschriften wat mager gevonden, en die hebben er een geloofsbelijdenis aan toegevoegd, waarin de eunuch zegt: Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is (Ha. 8,37). Dat zal hij ook wel geloofd hebben, maar het is niet wat Lukas zelf blijkbaar belangrijk vond om op te schrijven. Een verlangen in je hart hebben en een vraag vanuit dat verlangen stellen is voor hem blijkbaar al genoeg.

spoor van Christus.

Het gaat hier in ons verhaal van Filippus uiteindelijk niet om geloofsbelijdenissen, maar om verkondiging, om getuigenis. Bij een geloofsbelijdenis verwoord je de inhoud van je geloof. Je drukt het geloof uit in vaste formuleringen. Die formuleringen zijn beschermend bedoeld, conserverend. Ze zetten een hek om de geloofsinhoud. Maar het werk van de apostelen is niet geweest om geloofsbelijdenissen te schrijven maar om te verkondigen en te getuigen, dat is om in iedere situatie waarin ze terechtkwamen en in ieder mens die ze ontmoetten een spoor van God te herkennen en te benoemen, vaak met steeds andere beelden en woorden. Bij een geloofsgetuigenis wil je de inhoud van het geloof overdragen. Dan moet het hek open. Ik zet die termen belijdenis en getuigenis wat tegenover elkaar. Dat is misschien niet helemaal eerlijk, want een belijdenis kan ook tot een getuigenis leiden. Sterker nog, een geloofsbelijdenis heeft alleen zin als het een getuigenis is voor anderen, een uitnodiging om mee te gaan in het

Ik heb het altijd een sterk punt gevonden in de geschiedenis van de Vrije Evangelische Gemeenten, dat dat spoor is benadrukt. Geen geschreven geloofsbelijdenissen, maar wel een persoonlijk beleden geloof, dat zich voegt in een gemeente die zendingsgemeente wil zijn, dat wil zeggen: een gemeente die door verkondiging, zending en dienstbetoon zelf, zonder zich vast te leggen op bepaalde leerstukken of geloofsformules.

⁶ Theo Hetteema, 'Dopen in het Nieuwe Testament: twee schatten,' *Ons Orgaan* februari 2009, 10-11.

⁷ Zie voor een goede theologische uiteenzetting onder andere Herman Ridderbos, *Paulus. Ontwerp van zijn theologie* (Kampen: Kok, 1978¹) 442-462; James D.G. Dunn, *The Theology of Paul the Apostle* (London: T&T Clark, 1998, 2003) 442-460.

Met die overheersende thema's kan het Nieuwe Testament verder heel ruim omgaan met de vragen van een dooppraktijk. De joden in de tijd van Jezus kenden de zogenaamde proselietendoop. Niet-joden die zich bekeerden tot het jodendom lieten zich besnijden en werden na die besnijdenis, als een extra reinigingsritueel, gedoopt. Johannes de Doper neemt die praktijk over, maar geeft er een nieuwe wending aan. Voor hem wordt de doop een uitdrukking van bekering en de start tot een nieuw leven. Hij riep de mensen op 'zich te laten dopen en tot inkeer te komen, om zo vergeving van zonden te krijgen' (Marcus 1,4). De leerlingen van Jezus nemen die dooprite over, maar er is wel een duidelijk verschil met het dopen van Johannes de Doper. De doop moet in naam van Christus zijn, en wanneer dat niet gebeurd is, is dat ook de enige aanleiding in het Nieuwe Testament om mensen een tweede keer te dopen (Hand. 19,1-7).⁸ Een opvallend verschijnsel in het Nieuwe Testament is de 'huisdoop'. De beslissing van het hoofd van een huishouden om zich te laten dopen, wordt uitgestrekt tot ieder die tot zijn huishouden behoort: vrouw, kinderen en personeel.⁹ Die huisdoop is een mooi voorbeeld van het ontvankelijke en van het inclusieve. De huisdoop is geen 'bewijs' voor een kinderdoop. Het vraagstuk van volwassendoop of kinderdoop speelt niet in het Nieuwe Testament. Het enige prangende probleem is, dat het gedoopt zijn zal leiden tot groepsvorming: dat mensen zich erop gaan beroepen door een beroemde evangelist te zijn gedoopt.¹⁰ Dat

4. Consequenties voor onze dooppraktijken

Met mijn observaties vanuit dat ene verhaal uit Handelingen zeg ik eigenlijk heel veel over onze dooppraktijk, de manier waarop wij als VEGn de doop vorm kunnen geven, beleven en vieren. In de Bijbel zijn geen dwingende consequenties rondom de doop te vinden. De Bijbel heeft geen strikte doopleer of een traktaat over de doop, en dat mogen we beschouwen als een uitnodiging om in vrijheid en vreugde onze doop te vieren met de kernwaarden die de Schrift ons meegeeft. Vanuit die kernwaarden kom ik tot een aantal consequenties rondom de doop. Ik noem ze een bied ze graag aan voor verdere doordenking en gesprek. Daarvoor is straks de gelegenheid.

-1 *De doop gebeurt aan je.* Het is een ervaring van ontvankelijkheid: van ondergáán door onder te gaan (in het water). In dat ondergáán ligt het gelijkvormig aan Christus worden en vieren we de christelijke doop (vgl. ook Rom. 6). Dat de doop aan je gebeurt, lijkt bij de kinderdoop een vanzelfsprekendheid te zijn. Daar dragen ouders of verzorgers een kind ten doop. Maar zou ook bij een volwassendoop dát aspect tot uitdrukking kunnen komen? De volwassendoop wordt in de huidige christelijk praktijk vaak gekozen vanwege het zelf actief uitdrukken van het geloof: 'Ooit hebben mijn ouders voor mij gekozen, nu wil ik zelf mijn geloof uitdrukken.' Tot een zelf beleden geloof komen is belangrijk, maar het is nu juist niet wat de Bijbel in het dopen uitdrukt. De doop als een uitdrukking van een geloof waar je zelf actief voor staat, vind ik een versmalde opvatting van het besef dat ik in de Bijbel tegenkom. Dat zou mij ook zorgen baren. In elke doopviering, jong of oud, zou uitgedrukt moeten worden dat je je láát dopen, dat je gedoopt *wordt*. Anders missen we een kern van de doop.

-2 *De doop in het Nieuwe Testament is een geloofsdoop.* Dat betekent voor mij dat het verbondsaspect minder belangrijk is. Dit verbondsaspect wordt vanouds uitgedrukt met het verbinden van doop en besnijdenis. Dat vind ik een secundair spoor. Het Nieuwe Testament doet er alle moeite voor om uit te drukken dat er juist een nieuw verbond is, waarin de besnijdenis niet van belang is (Romeinen 4, Galaten 5, Kolossenzen 2). Daarmee laat een kinderdoop zich slecht verdragen met een beroep op de besnijdenis en het verbond met Abraham, zoals dat in de calvinistische traditie (maar bijna ook uitsluitend in die traditie) het overheersende argument is geworden.¹¹ Maar het benadrukken van de

⁸ Ook in de vroege kerk kent men wel herhaalde boeterituelen, die als een soort doopgedachtenis worden gevierd, maar geen doopherhaling; zie hierover het materiaal in het artikel van A. Oepke (n. 1).

⁹ Vgl. Hand. 10,2; 10,47-48; 16,15; 16,33 en zie ook 1 Kor. 7,14. Blijkens 1 Kor. 15,29 kan men zelfs overledenen in zijn geloofsbeslissing tot de doop meenemen.

¹⁰ Vgl. 1 Kor. 1,14-16 en Efez. 4,5. Deze beduchtheid verklaart misschien ook waarom zo nadrukkelijk vermeld wordt dat Jezus zelf niet doopte (Joh. 4,2).

¹¹ Zie bijv. het klassieke Nederlandse calvinistische doopformulier: 'Omdat (onder het nieuwe verbond) de doop in plaats van de besnijdenis gekomen is, behoort men de kleine kinderen als erfgenamen van het rijk van God en van Zijn verbond te dopen'; *Dienstboek voor de Protestantse Kerk in Nederland. Een Proeve. Dl. II: Leven – Zegen – Gemeenschap* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2004) 112. En verder in de protestantse belijdenisgeschriften, zoals de Heidelbergse catechismus, antw. 74: '...

doop als geloofsdoopt betekent niet dat dit uitsluitend een volwassendoop zou zijn. Ook de kinderdoop is een getuigenis van geloof, een getuigenis over het geloof juist door het tere en ontvankelijke van een kind dat nog niet zelf iets kan uitdrukken, maar voor wie de ouders gelovig instaan. De kinderdoop, waar ouders en gemeente een geloofsgetuigenis inleggen, is voor mij dus volop een doop, waar een getuigenis van Gods liefde uit spreekt.

-3 *De doop sluit mensen in en sluit geen mensen uit.* De doop is een inclusiverende handeling, wil mensen erbij krijgen. Dat wordt overal in het Nieuwe Testament uitgedrukt. Dat begint bij Pinksteren. Het loopt door in de gezinsdoop, waarvan in het NT gesproken wordt. Je kunt beter zelfs nog spreken van een huisdoop, waarbij ook de slaven gedoopt werden, op het getuigenis van het geloof van de huisvader.

Hetzelfde hoofdstuk van Handelingen 8 laat zien hoe zelfs een 'foutieve' doop niet leidt tot uitsluiting. Filippus heeft evangelisatiewerk in Samaria gedaan (Hand. 8,5-8). Daarbij heeft hij ook mensen gedoopt. Maar dat heeft hij alleen gedaan in de naam van Jezus. Het koninkrijk van God en de naam van Jezus Christus vormen de kern van zijn boodschap (v. 12). Maar dat vinden de apostelen in Jeruzalem, die hiervan horen, onvoldoende. Ze sturen Petrus en Johannes op de nieuwe gelovigen in Samaria af. Zij bidden met de mensen en leggen hun de handen op, waarop zij de Heilige Geest ontvangen.

Wat een prachtig verhaal van corrigerende omvatting, in plaats van uitsluitende censuur of tucht, die in Handelingen soms ook naar voren komt. De apostelen zijn op het punt van de doop niet relativiserend, ze geloven niet dat alles mag of kan. Maar als ze een misstand tegenkomen, gaan ze die niet uitbannen, maar zoeken een biddende weg om aan te vullen wat ontbreekt.¹²

Kunnen wij ook zo als gemeenten elkaar ontmoeten, ons in gebed en oprechte verootmoediging openstellend voor de intenties van een ander en een weg zoeken waarin we elkaar niet uitsluiten maar aanvullen? En: kunnen we ook een weg vinden voor wie zijn of haar geloofsdoopt als kind wil beamen als volwassene?¹³

-4 *De doop vraagt om meer en anders.* De doop vraagt om een vervolg. De eunuch vervolgt zijn weg vol vreugde. Filippus, de bedienaar van de doop wordt ook door de Geest meegevoerd naar nieuwe streken om zijn getuigenis voort te zetten. Maar een vervolg is geen herhaling van zetten. Het zet de kern van het eenmalige voort op een andere manier. De doop van een kind moet je, naar mijn idee, niet herhalen met de doop van een volwassene. Want waarom zou die doop op zijn beurt ook niet weer herhaald moeten worden? Het meer na een doop moet iets meerders zijn, iets op een ander niveau van geloofsbeaming. En dat meerdere kan dan ook heel goed iets herhaaldelijks zijn. Ik denk bijvoorbeeld aan het doen van geloofsbelijdenis op een volwassen leeftijd, het beamen van de doop in de viering in de paasnacht, zoals dat in sommige kerken en gemeenten gebeurt, of wellicht ook het beamen van de doop na ingrijpende gebeurtenissen of wendingen in je leven.

Dat 'meer en anders' wordt voor mij ook uitgedrukt in het sacramentskarakter van de doop. Met een sacrament drukken we uit dat we God in het midden van de gemeente ontmoeten. Een sacrament is iets unieks, maar ook weer iets wat om meer en anders vraagt. Een sacrament heeft altijd iets heenwijzends, het suggereert niet dat een godservaring in het sacrament zelf besloten ligt. Een sacrament verwijst naar Christus. Maar een sacrament verwijst ook verder, naar een ander sacrament. Zo leidt het getuigenis van de doop tot de viering van het Avondmaal, ook een vorm van doopbeaming, nu in het perspectief van Jezus' lijden, dood en opstanding. Dat is ook een perspectief dat we mee kunnen nemen in onze doordenking van de doop. Dat is meer en anders. Het Avondmaal is ingesteld

de besnijdenis... in plaats waarvan onder het Nieuwe Verbond de doop is ingesteld'; Klaas Zwanepol, *Belijdenisgeschriften voor de Protestantse Kerk in Nederland* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2004) 89. Of in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, art. 34: Jezus Christus 'heeft de besnijdenis, die met bloed geschiedde, afgeschaft en in plaats daarvan het sacrament van de doop ingesteld'; Zwanepol, *Belijdenisgeschriften*, 187. Vgl. ook een recente behandeling uit orthodox-protestantse hoek als bij het lezenswaardige boek van Bert Loonstra, *Het badwater en de kinderen. Gedachten over de doop* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) 80-92.

¹² Alleen in Ha. 19,3 is er overigens sprake van een dubbele doop.

¹³ Kunnen we, vanuit dat omvattende, ook een plaats geven aan de doop van mensen met een zodanige verstandelijke of lichamelijke beperking, dat ze nooit tot een eigen, volwassen-bewuste geloofsverwoording zullen komen?

als iets om te herhalen tot de Maranatharoep vervuld zal zijn. De doop is in het Nieuwe Testament altijd een eenmalige rite geweest, om het begin van een nieuw geloofsleven te markeren.

Zo wordt de doop in het Nieuwe Testament gedragen door mensen met hun geloof en de vele manieren waarop zij dat geloof hebben uitgedrukt en gedeeld. Het is een verantwoordelijkheid en vreugde om voor vandaag de dag vormen te vinden om die doop opnieuw onder geloofswaarden te brengen en vorm te geven.